

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

HANA ČAKOŮVÁ

III. ročník – prezenční studium

Obor: Český jazyk a anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

ANALÝZA ROMÁNU „BYL JSEM PŘI TOM“

AUTORA JERZY KOSINSKÉHO

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph. D.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 1. dubna 2010

.....

vlastnoruční podpis

Děkuji Mgr. Janě Sladové, Ph. D. za odborné vedení a rady při vypracování bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Biografie.....	7
2 Bibliografie.....	16
3 Analýza a interpretace románu <i>Byl jsem při tom</i>	22
Závěr.....	34
Použitá literatura.....	35
Seznam příloh.....	37
Anotace.....	43

Úvod

Polsko-americký spisovatel Jerzy Kosinski vedl kontroverzní život a zanechal po sobě také kontroverzní umělecké dílo, které je v českém prostředí poměrně málo známé. V podstatě je dodnes živější pouze americký film *Being There* (česky *Byl jsem při tom*, 1979), který byl natočen podle stejnojmenné knižní předlohy v hlavní roli s Peterem Sellersem. Režie se ujal Hal Ashby.

Při vyhledávání údajů o autorově osobě jsme narazili nejen na jejich nedostatek, ale také na jejich nesourodost. Překvapující bylo zjištění, že o autorovi neexistuje dosud žádná česká biografie ani slovníkové heslo. Omezené množství informací lze nalézt na internetu, ale při podrobnějším zkoumání jsme došli k závěru, že ne vždy se jedná o věrohodné zdroje. I když samotný život autora se nadá jednoznačně popsat a ani sám autor nepřispěl k jednoznačnému výkladu, chtěli jsme se dopátrat pravdy, nebo alespoň její nejpravděpodobnější verze.

Při zpracovávání první kapitoly, zabývající se životopisem autora, vycházíme převážně z publikace Jamese Parka Sloana *Jerzy Kosinski: A Biography* (1996). Zdá se být dostatečně důvěryhodným zdrojem, protože autor podnikl mnoho rozhovorů s lidmi, kteří Kosinského znali, a snažil se k informacím přistupovat kriticky. Literární kritik Sloan studoval na Harvardu a nyní vyučuje anglický jazyk na univerzitě Illinois v Chicagu.

V práci jsme se nesnažili o doslovný překlad výše zmiňované knihy, spíše jsme usilovali o pochopení větších úseků textů, ze kterých jsme vybrali a shrnuli podstatné informace. A následně jsme se pokusili o jejich výstižné převedení do českého jazyka.

Při rozboru novely jsme svá zjištění opírali o sekundární literaturu a snažili se srovnat svá tvrzení s dostupnými recenzemi v tisku. Ostatní zdroje, zejména webové stránky, jak se při komparaci ukázalo, uvádějí často údaje nepřesné a nějakým způsobem zkreslené. Z tohoto důvodu z nich záměrně nečerpáme, ani na ně, po výjimce, která je spíše demonstrativní, neodkazujeme.

Bakalářská práce je členěna na relativně samostatné kapitoly. Po úvodní části popisuje životopisné údaje Kosinského, v další kapitole nabízí stručné shrnutí jeho bibliografii a následně pak analyzuje novelu *Byl jsem při tom*.

Cílem této práce je především představit a v českém prostředí oživit jak dílo, tak skrze autobiografické prvky v této próze i osobnost autora, který se nebál jít za hranice běžných lidských zkušeností, nerad zjednodušoval a byl často pokládán za kontroverzní osobnost.

1 Biografie

Při zpracovávání kapitoly o životě autora Jerzy Kosinského¹ jsme vycházeli zejména z knihy amerického autora J. P. Sloana s názvem *Jerzy Kosinski: A Biography*². Publikace není dostupná v českém jazyce, proto jsme veškeré údaje museli překládat z angličtiny.

Budoucí spisovatel Jerzy Nikodem Lewinkopf se narodil v polské Lodži 14. června 1933³. Paradoxně byl ve stejném roce zvolen německým říšským kancléřem Adolf Hitler. Pro malého Jerzyho tato událost bude znamenat úplnou změnu identity a bude také muset zapomenout na svou minulost. Jeho otec tušil, jaký dopad bude mít německá hrozba a to nejen na židy. Proto změnil své židovské jméno na Kosinski, které bylo v Polsku běžné. Zvláštní paralelou je, že své původní příjmení změnil i Hitler a Stalin, kteří tolik ovlivnili nejen proud dějin, ale i Jerzyho dětství.

Jerzyho početná rodina měla převážně židovské kořeny. Matka, koncertní pianistka, která ovšem na přání manžela na veřejnosti nevystupovala, byla narozena v Lodži jako Elzbieta Wanda Weinreich v roce 1899⁴. Otec, Mojzesz Lewinkopf, se narodil roku 1891 v Zamosci⁵, ve městě ležícím na dnešní hranici Polska a Ukrajiny. Býval popisován jako tichý a vzdělaný muž, žijící ve svém světě myšlenek. Podnikal v oblasti textilu, významným průmyslem v Lodži. Zajímal se o politiku, matematiku a šachy. Na svou dobu byl dobře lingvisticky vzdělán, ovládal především ruštinu, němčinu a angličtinu.

Když se Hitler dostal v Německu k moci a začal si nárokovat ostatní státy včetně Polska, zvěsti o krutých událostech naháněly hrůzu. Nenechaly Jerzyho otce nečinným. Uvědomoval si, že k přežití holocaustu pouhá změna jména nebude stačit. Rodina Lewinkopfů byla v Lodži poměrně známá a nedalo se zde dobře ukrýt. Museli opustit svůj dům a také město, ve kterém dosud žili. Putovali z místa na místo,

¹ Fotografie Jerzy Kosinského viz Příloha č. 1.

² Obal knihy viz Příloha č. 2.

³ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 8.

⁴ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 9.

⁵ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 10.

skrývali se a zastírali svůj židovský původ. Na počátku války se Mojzesz Lewinkopf se svou rodinou rozhodl skrýt v Sandomierzi, tedy na hranicích sovětské a německé okupace, kde byla moc obou velmocí oslabena. Bydleli v domě u Jana Lipinského, který ubytovával několik dalších židovských rodin. Zde ještě byli známi jako Lewinkopfovi.

Mladý Jerzy, ačkoli byl pozván, aby si hrál s ostatními židovskými dětmi, jimi podle Sloana spíše opovrhoval a učil se odlišovat se od nich. Zhruba po dvou letech se rodina přestěhovala do katolické čtvrti. Zanedlouho na to se jejich předchozí bydliště stalo součástí nově ustanoveného židovského ghetta. Aby zmátl případného pronásledovatele, pronajal si Mojzesz Lewinkopf byt, ve kterém však ve skutečnosti nikdy nebydlel.

Další zastávkou na jejich pouti byla malé izolované stavení uprostřed louky obklopené lesy v oblasti zvané Rokitnik. Patřila chudé vesnické ženě, která svou shrbenou postavou a odpudivým zjevem učinila na mladého Kosinského nezapomenutelný dojem. Právě Marianna Pasiowa mu posloužila jako inspirace při popisu postavy Marty z románu *Nabarvené ptáče* (1965). Se svou rodinou pomáhala židům na útěku ze Sandomierze. Od ní byli převezeni spolu s malým dítětem a jeho opatrovatelkou do Radomyśli, k místnímu duchovnímu, který je zase zavezl do nedaleké vesnice Dabrowa Rzeczycka k rolníkovi, který jim poskytl útočiště.

Zpočátku v Dabrowě Rzeczyce žili izolovaně, z domu vycházeli co nejméně a s nikým moc nemluvili. Izolace byla ale riskantní, stejně jako splnutí s vesničany. Postupně začal Mojzesz, nyní už Mieczyslaw Kosinski, dávat lekce vesnickým dětem, které měly zájem o vzdělání. Malý Jurek, jak říkali Jerzemu, dokonce navštěvoval hodiny křesťanské výchovy.

I když se rodina Kosinských snažila zastříť své židovské kořeny a změnit své návyky, splýnout s katolickými Poláky se jim úplně nepodařilo. Možné nebezpečí se skrývalo všude. Zvláště na dospívajícího Jurka se začalo podepisovat neustálé lhaní a nedostatek soukromí. Pravda byla nyní lež a lež byla pravda. Celá dosavadní identita a předchozí život rodiny byl popřen. Svě mládí Jerzy strávil v pomyslné kleci. Cítil kolem sebe nejen strach a hrozbu z nacistického Německa, ale i bolest a zlost šířící se

všude kolem něj jako mor. Jestli byl ve skutečnosti nějaký čas odloučen od rodiny, jak je popisováno v románu *Nabarvené ptáče*, se s určitostí tvrdit nedá.

V roce 1944 do vesnice dorazily oddíly sovětské armády a velká část obyvatel se skryla v lesích. Ostatní, a spolu s nimi rodina Kosinských, Rudou armádu „osvoboditelku“ vítali. Mieczyslaw uplatnil svou znalost ruštiny, pomáhal překládat a dokonce vojáky ubytoval a hostil. Rodina Kosinských přežila druhou světovou válku.

Brzy po osvobození vypukla občanská válka a boj o přežití začal nanovo. Mieczyslaw Kosinski se stal pro polské partyzány nepohodlnou osobou, protože pomáhal vojákům Rudé armády. Na konci dubna 1945 skupina ozbrojených mužů vtrhla do jejich bytu, aby Mieczyslawa odstranili, ale nenašli ho. Na několik dní odcestoval do Lodže. Po této události Elzbieta čekala svého muže na nádraží v Kepě, aby mu sdělila, co se stalo. Urychleně sbalili své věci a ještě téhož dne z Dabrowy Rzeszycky odjeli. Mířili do Lodže. Byl to však děsivý návrat. Lodž, jak ji znali předtím, už neexistovala. Dříve živé a prosperující průmyslové město po válce přišlo asi o čtyři sta dvacet tisíc obyvatel a další prchali před sovětskou armádou.

Navíc se město ukázalo jako ne příliš bezpečné, a tak rodina uvítala záměr nové vlády přesídlit část polského obyvatelstva na území dříve obývané Němci. Nový domov našli v Jelení Hoře (Jelenia Gora), blízko českoněmeckých hranic. Přidělen jim byl dobře vybavený dům a auto s řidičem. Mieczyslaw se stal na přechodnou dobu ředitelem místního podniku. V této době asi třináctiletý Jurek absolvuje lyžařský kurz v Tatrách. Tento sport se stal spolu s koňským pólem jeho životní vášní.

Po nějaké době soukromého vyučování je zapsán na místní gymnázium a konečně začíná žít běžný život. Trpí však úzkostí. Dospívajícímu Jurkovi se často zdály noční můry a probouzel se ze spaní s křikem. Navíc byl neukázněný, tvrdohlavý a často se hádal s otcem.

Když po občanské válce přišli k vítězství komunisti, rodina se opět stěhuje v roce 1947 do Lodže. Užívají si pohodlného života v prostorné vile se zahradou, dokonce mají sluhu. Elzbieta si našla práci jako úřednice. Jurek navštěvuje školu a zažije svou první a ne poslední srážku s autoritou, kdy je vyloučen ze stranické organizace. Egocentrický a individualistický teenager se nedokáže ztotožnit

s marxistickými ideály a nerad se podřizuje. Po tom všem, co dosud prožil, se není čemu divit.

Po maturitě nastoupil sedmnáctiletý Jerzy na univerzitu v Lodži a to i přesto, že nedostal kladný posudek. Upoutal totiž vedoucího společenskovedního institutu a byl vzat pod jeho ochranná křídla. V roce 1953 obdržel magisterský titul ze společenských věd a za dva roky na to druhý titul z historie. Poté se zapsal na doktorandské studium na Institutu kulturní historie Akademii věd ve Varšavě.

Se svými vrstevníky hojně navštěvoval kavárny. Považoval se za „kavárenskou bytost“⁶ a kavárnu označil ve svých eseích za „filosofickou Wall Street“. Nejznámější byla kavárna *Honoratka*, kam chodíval například i budoucí režisér Andrzej Wajda⁷. Jerzy byl znám svou úzkostlivou péčí o zevnějšek. Vždy byl upravený a nosil precizně střižený oblek. Jednou ho v kavárně zpozoroval mladý Romek Polanski, prošel kolem a vylil na něj svůj šálek čaje. Když se Kosinski zeptal, proč to udělal, odpověděl Polanski, že proto, aby zjistil, jak bude někdo tak dobře vypadající reagovat. Nicméně ve větší přátelství se tato známost nevyvinula⁸.

Od dob svých studií Jerzy rád a intenzivně fotografoval. Na výstavě mladého talentovaného fotografa Jerzy Neugebauera se Kosinskému podařilo smluvit si s umělcem osobní schůzku, kde mu ukázal své fotografie. Podle Neugebauera byly sice amatérské, ale Kosinského energie a nápaditost ho zaujala natolik, že spolu začali spolupracovat. Brzy začali vystavovat po světě a dokonce byli vyzváni, aby se přidali do britské Královské fotografické společnosti. Tvořili spolu nadějně umělecké duo a Kosinski se po boku Neugebauera vypracoval. Jejich vztah však zažíval napětí, hlavně kvůli agresi a vysokým ambicím Kosinského. Spolupracovali spolu až do té doby, než Kosinski emigroval.

Před plánovaným odchodem z Polska bylo pro Kosinského nejdůležitější naučit se dokonale angličtinu. V prosinci roku 1957 odlétá z Varšavy do Idlewildu⁹.

⁶ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 68.

⁷ Snad nejznámější a nejvýznamnější polský filmový režisér. Narodil se v roce 1926, vystudoval Vysokou filmovou školu v Lodži. Režiroval např. filmy *Člověk ze železa* (1981), *Pan Tadeáš* (1999), *Běsi* (1988) a *Katyň* (2007). Za své celoživotní dílo obdržel *Oscara*.

⁸ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 69.

⁹ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 98.

Dalo by se říci, že tato událost je jeho životním mezníkem. O ničem jiném se v jeho životě nevedou takové spory, jako právě o emigraci. Kosinski, jako i o jiných událostech, vyprávěl několik verzí.

Po emigraci do Spojených států amerických začíná žít novou kapitolu svého života. Musel se naučit cizí jazyk a vydobýt si své místo v jiné kultuře. Zpočátku se potýkal s existenčními potížemi, často se stěhoval a hledal možnosti finanční podpory. Začínal také vyhledávat extrémní zážitky pro inspiraci k tvorbě. V noci se potuloval newyorskými ulicemi a sbíral zkušenosti skoro tak metodicky, jako nějaký úzkostlivý badatel. Vždycky byl fascinován sexuálními zážitky. Zastavil ženu na ulici, představil se a dodal, že se mu líbí a že by ji rád fotografoval. Většinou souhlasily. Přihlížel také různým operacím, ale děsily ho zákroky, kdy lidé požadovali změnu pohlaví. Kosinski se obával toho, že po zákroku už není cesty zpět. V nemocnicích také předčítal smrtelně nemocným pacientům.

Zpočátku se živil, jak se dalo. Prodával ojeté automobily, uklízel v hotelích a dokonce byl řidičem černošského drogového dealera v Harlemu. Byl na dosah smrti. Vše o čem píše, dokonale znal. Což ovšem nemusí vždy znamenat, že to sám prožil. Neměl pod postelí řetězy, jak tvrdil Kosinski, jen papír připravený k psaní. Nedostatek finančních prostředků ho bude ještě pronásledovat několik let a Kosinski se bude často dovolávat u svých přátel a známých o podporu. Občas se uchýlil i ke krádeži potravin.

Lidem, se kterými se v Americe setkal, často poutavě a dojímavě vyprávěl o svých zážitcích z války. Vyjadřoval se ale nepřesně a měl sklon míchat dohromady své zážitky s fantaziemi a s cizími zkušenostmi. Vše nasvědčuje tomu, že mohlo jít o autorovu záměrnou mystifikaci.

Přes všechny problémy, ať už finanční či studijní, úspěšně složil zkoušky a získal smlouvu s nakladatelstvím *Doubleday* na svou první knihu. Tuto sociologickou studii s názvem *The Future Is Ours, Comrade* (1960) vydal pod pseudonymem Joseph Novak. Jak to dokázal pouhých osm měsíců po příjezdu do Spojených států se svou špatnou angličtinou? Řeklo by se záhada. Přišlo se ale na to, že si tajně najímal překladatele.

Mimo studia překládal do polštiny, pracoval pro rádio *Svobodná Evropa* a psal podklady pro svou další plánovanou knihu. V roce 1960 uzavřel další smlouvu na svou druhou knihu na stejné téma – Sovětský svaz. Kniha vyšla v roce 1962 s názvem ***No Third Path***. Je svým členěním podobná předchozí knize a také zde chybí jednotný děj. Hlavní protagonista je druhem všetečného člověka, který se plete ostatním do života a dostává je problémů.

Ani vydání knihy finanční problémy Kosinského nevyřešilo. V roce 1967 se mu podařilo zajistit si stipendium z Fordovy nadace (*Ford Foundation Fellowship*), udělované perspektivním profesionálním mladým umělcům, aby měli co největší svobodu ve své tvorbě. Nicméně udělené stipendium nebylo dlouhodobým řešením. Naštěstí měl stále dost známých ochotných mu pomoci. Dostal nabídku uspořádat knihovnu Mary Hayward-Weirové, vdově po jednom z posledních ocelových magnátů z Pittsburghu.

Osamělá vdova čtyři roky po smrti manžela potkala někoho, kdo se nezajímá jen o obchod a plně se jí věnuje. Zdánlivá nevyčerpatelnost nápadů Kosinského a na druhé straně dojem nevyčerpatelnosti financí Weirové - snová kombinace vystřižena jak z hollywoodského filmu. Pár – o osmnáct let starší, bohatá žena pohybuující se ve vyšší společnosti a mladík, který by mohl být jejím synem – se spolu začíná objevovat ve společnosti. Mary ho štědře obdarovala autem, platila mu byt a šatila ho.

Chtělo by se říci, že si Kosinski splnil svůj „americký sen“, když se z jedné ze svých cest vrátili jako manželé. Díky Mary se dostal se do vysoké společnosti a užíval si luxusu. Vedl život, o jakém mnoho lidí jen snilo a mnoho romanopisců jen psalo.

V té době zamýšlel napsat třetí knihu o svém čerstvém dojmu z Ameriky, o manýrách bohaté a vlivné smetánky. Ale stal se natolik její součástí, že nakonec nebyl schopen v tomto okamžiku z ní čerpat.

Dva týdny po jejich sňatku, 25. ledna 1962¹⁰, se dozvídá z matčina telefonátu tragickou zprávu, že jeho otec umřel. Poměry v Polsku se natolik uvolnily, že ho aspoň matka mohla po několika letech navštívit v jeho „novém“ světě v Americe. Řeč padla

¹⁰ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 166.

i na polopravdivé historky z války a matka je potvrdila. Mohla se v této situaci zachovat jinak? Vždyť jejich rodina vždy přežila jen díky lžím.

Ve své další knize se rozhodl zpracovat pro Ameriku téma, které jí nebylo příliš dobře známo. Sám si ověřil, jak známé dojímal příběh opuštěného malého chlapce za druhé světové války, který na základě svých prožitků různě modifikoval. Sepsal svůj první román s názvem *Nabarvené ptáče*. V psaní pokračoval a vytvořil cyklus pěti fiktivních románů s různou mírou autobiografických prvků.

Společně s Weirovou podnikli mnoho cest po Evropě a Asii. Postupně vyšlo najevo, že je Mary závislá na alkoholu. Kosinski se snažil tuto skutečnost skrýt a ve společnosti přesvědčivě tvrdil, že má nádor na mozku. Vztah mezi nimi se ale zhoršoval, hlavně kvůli nekontrolovatelnému chování Mary. Překvapit nás může fakt, že žádost o rozvod podala náhle roku 1965 sama Mary. Kdo ví, jaké měla důvody. Jejich manželství bylo sice u konce, ale zůstali přátelé. Kosinski pro sebe žádnou finanční náhradu údajně nepožadoval.

Paralelně s manželstvím udržoval Kosinski řadu milostných románků, například s polskou básnířkou Halinou Poswiatowskou nebo se zpěvačkou Urszulou Dudziak. Časté byly jeho noční výpravy a návštěvy sex klubů. Jeho sexuální apetit se zdál stejně nevyčerpatelný jako otevřenost k sexuálním experimentům. Rád také experimentoval s lidským chováním a byl zvědav, jak budou jedinci reagovat. Jednou v restauraci například poslal obéznímu muži sedícímu vedle u stolu obrovský čokoládový dort. Do třídy na univerzitě v Yale, kde vyučoval v letech 1970-1973¹¹, přivedl satanisty, nebo si pořídil různé vojenské uniformy a předstíral, že je ve službě.

Po rozvodu s Mary se opět dostal do finanční tísně. Po dokončení studií na Kolumbijské univerzitě získal americké občanství a zažádal si o Guggenheimovo stipendium, které nakonec obdržel. I to bylo ale omezeno a tak musel hledat jiné řešení. Začal vyučovat na vysokých školách (tři roky na Yaleu a rok na Princetonu) anglický jazyk a literární analýzu.

Se svou druhou ženou, Katherinou von Fraunhofer, se seznámil na jednom z večírků. Kiki, jak jí říkal, pocházela z bavorského šlechtického rodu. Byla pro něj

¹¹ HART, J. D. *The Concise Oxford Companion to American Literature*, 1986, s. 212.

psychickou oporou a často mu pomáhala s psaním. Napsala například na stroji celý román *Kroky* ve dvaceti osmi vyhotoveních. V intimních chvílích brzy přestala být pro odvážného a náročného Jerzyho zajímavou a musela se smířit s jeho nočními tajemstvími a jinými milostnými románky. Než se v roce 1987 vzali, dlouhá léta spolu jen žili. Jejich vztah vydržel přes dvacet.

Na začátku roku 1972, skoro deset let po otcově smrti, zemřela Jerzyho matka na rakovinu a Kosinski se ještě více ponořil do své role spisovatele. Po váhání některých členů byl nakonec zvolen jako prezident americké sekce PEN klubu (v letech 1973-75)¹². Aby se mohl plně věnovat svému prezidentství, přestal vyučovat. Prokázal své kvality jako úspěšný politik i úředník a následující období byl opět zvolen. Hájil lidská práva a podporoval mnoho mladých spisovatelů a intelektuálů z celého světa. V té době si také zahrál i ve filmu *Reds* režiséra Warrena Beattyho, který byl uveden v roce 1981.

Na konci sedmdesátých let začali mnozí literární kritici pátrat po „pravdivé“ minulosti autora. Podnikli cesty do Polska a srovnávali a zkoumali Kosinského „polskou“ a „americkou“ verzi života. O svých zjištěních podávali ne vždy objektivní zprávy. Vyšlo několik zavádějících článků i v renomovaných periodikách jako např. v *The Times Magazine*. Osudový pro něj byl článek s názvem „*Jerzy Kosinski's Tained Words*“ (český volný překlad *Otrávená slova Jerzy Kosinského*) otištěný v roce 1982 ve *Village Voice*, který obvinil několik Kosinského románů z plagiátorství¹³.

Články napadali jak Kosinského samotnou tvorbu (nazývali ho „existenciálním kovbojem“, „předposledním hráčem“, „přenosným kufříkovým mužem“ apod.) tak i četné editorské práce na jeho knihách a obviňovali jej z plagiátorství. Pod silným nátlakem Kosinski dokonce jednou prohlásil, že ani jedna čárka z textů není jeho. Byla to pochopitelně lež, ale americká média si s tímto výrokiem dokázala „pěkně“ pohrát a zneužít ho.

Vypadalo to, jako by vysoké ambice a snaha něčeho dosáhnout nakonec Kosinského dostihla a ukázala svou druhou tvář. Pro jeho kariéru, osobní život a postavení ve společnosti tyto události znamenaly katastrofu.

¹² SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 315.

¹³ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 388.

Následující roky po aféře trávil Kosinski v ústraní. Co mu zbývalo, než pokusit se najít klid a útočiště? Nejprve se uchýlil do Kalifornie, kde příliš nedbali na newyorské literární pomluvy. Poté se rozhodl odejít na nějaký čas ze země a pracovat v osamění ve Švýcarsku. Jedinou stálou společnicí mu byla Kiki. Ráno pracoval a v noci lyžoval.

Přednášel po celé Evropě a zjistil, že aféra *Village Voice* zde neměla takový drtivý dopad jako v New Yorku. Když se rozhodl navštívit své rodné Polsko, ze kterého uprchl – byl přivítán jako hrdina, ačkoli se ještě jeho knihy na polský trh nedostaly. Po návratu do Států se mu zdálo, že ho někdo sleduje a prohledává tajně jeho byt za jeho nepřítomnosti. Nicméně na nic konkrétního se nepřišlo.

Následně byl zvolen prezidentem Americké nadace pro polsko-židovská studia, různě se podílel na kulturním životě a veřejně vystupoval.

Na sklonku života trpěl Kosinski několika nemocemi. Jednalo se o fyzické a nervové vyčerpání spolu s nepravidelnou srdeční činností. Jeho zdravotní stav se zhoršoval a začal prý s přáteli debatovat o sebevraždě.

Dne 3. května 1991 ho našla Kiki ráno v jejich bytě na Manhattanu mrtvého. Spáchal sebevraždu předávkováním barbiturátů, prášků na spaní a opiátů v kombinaci s alkoholem. Postupoval metodicky, k alkoholu, který zatím vypil, přidal smrtelnou dávku léků a položil se do vany s vodou. Usazen ve vodě, kterou tak miloval a bál se jí zároveň, nasadil si na hlavu plastovou tašku a pevně ji uvázal. V listu na rozloučenou, který po sobě zanechal ve své pracovně, se dočítáme, že se „chystá usnout na trochu delší dobu. Řekněme na věčnost“¹⁴. Na přání Kosinského po kremaci neproběhl žádný pohřeb a nemá ani hrob.

¹⁴ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 445. (*"I am going to put myself to sleep now for a bit longer than usual. Call the time Eternity."*)

2 Bibliografie

Jerzy Kosinski začal publikovat své práce v 60. letech 20. století, po své emigraci do Spojených států amerických v anglickém jazyce. Jak sám zdůvodňuje, byl to pro něj jazyk pořád ještě nový, oproštěný od emocionálních prvků a tudíž objektivní. I přes to, že se angličtinu učil několik let před emigrací, ve svém písemném projevu dělal stále mnoho chyb a dá se říci, že byl určitým způsobem znevýhodněn oproti rodilým mluvčím. Najímal si proto vždy překladatele. Vše ale muselo zůstat utajeno.

Podle Sloana¹⁵ ze stylistického pohledu dlužily jeho knihy až příliš svým překladatelům a editorům. Dnes se již nedopátráme, nakolik by byl bez nich oceňovaným spisovatelem. Měl ale na výběr? Kdyby psal v Americe polsky, pravděpodobně by nikdy nedosáhl takového úspěchu a jeho knihy by měly omezený, jestli vůbec nějaký, počet čtenářů. Jisté je, že jako vypravěč byl Kosinski téměř nepřekonatelný. Svými zábavnými, hrůznými a zároveň přesvědčivými příběhy dokázal okouzlit snad každého.

Na druhé straně, oproti určitému jazykovému znevýhodnění, měl Kosinski větší a bohatší životní zkušenosti a rozšířenější společensko-kulturní rozhled. Ještě před emigrací podnikl cestu do sovětského Ruska, ze které čerpal pro své dvě vědecké publikace. Ze svých zážitků z druhé světové války čerpal pro svůj první román a prožitky v nové zemi zachytil ve zbývajících dílech.

Při psaní knih měla každá svůj pracovní název. Kosinski pečlivě vážil každé slovo a do poslední chvíle, i těsně před vydáním, dělal drastické změny v rukopise, škrtil a přepisoval celé pasáže textu. V některých případech byl nucen pod nátlakem kritiky v právě vydané knize své původní vyobrazení přepracovat. To vedlo k častému vydávání pozměněných reedic, připojování vysvětlujících doslovů apod.

Vydal celkem třináct knih (viz Příloha, *Tabulka č. I.*). Pro české čtenáře jsou dostupná pouze čtyři díla. Tři z nich přeložila Ivana Jílovcová-Fieldová. Jedná se

¹⁵ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 448. ("As a writer, he was clearly not the stylist he was initially credited as being – the surfaces of his books owed too much to others...")

o *Nabarvené ptáče* (1995), *Kroky* (1996) a *Schůzku na slepo* (2005). Jan Jiráček se ujal překladu románu *Byl jsem při tom* (1995). Všechny čtyři romány vydalo nakladatelství *Argo* v edici anglo-amerických autorů.

Kosinského první kniha *The Future Is Ours, Comrade* (česky *Budoucnost je naše, soudruhu*) byla vydána v roce 1960. Pro své nesourodé uspořádání byla vhodná pro seriálové vydání a o pár měsíců později vyšla i ve zkráceném vydání v nakladatelství *Reader's Digest*. Částečně se jedná o vědeckou práci a z části o cestopisnou reportáž, popisující budoucnost a bouřlivé ideologické vize ve vztahu jedince ke společnosti. Kniha se zabývá vlivem komunistického režimu na ruské obyvatele. Popisovaný nedostatek soukromí a osobní svobody ruských obyvatel americké čtenáře do jisté míry šokoval. Nemluvě o antisemitistické politice a jiných komunistických praktikách.

Pro americkou propagandu to byl nepochybně vítaný kousek, popisovaný ještě ke zvýšení autentičnosti očima Evropana, který Rusko několikrát navštívil. Dobové ohlasy a kritiky byly ve své většině nadšené a shodli se, že jde o přínos k porozumění Sovětskému svazu. Na druhé straně kniha přesně vystihovala požadavky americké propagandy a objevily se i spekulace o její věrohodnosti.

Druhá kniha s názvem *No Third Path: A Study of Collective Behaviour* (český volný překlad *Není třetí cesty: Studie kolektivního chování*), vydána roku 1962, byla kritiky skoro rozervána. Nepřinesla ale ani nové téma, ani nezaujala svým pohledem na popisované skutečnosti. Měla podobnou, nezvyklou a nesystematickou kompozici jako Kosinského první kniha. Věnována byla Mary Hayward-Weirdové.

Své první dvě práce z oblasti sociální psychologie vydal Kosinski pod pseudonymem Joseph Novak. Zvolil jméno běžně se vyskytující ve střední Evropě, které bylo poangličtěno. O několik let později Kosinski tvrdil, že jméno si vypůjčil od slavné herečky Kim Novak. Použití pseudonymu mělo ochránit jeho rodiče od důsledků, které by mohly vyvstat ze skutečnosti, že jejich syn píše protikomunisticky. Dalším důvodem bylo neupoutat na sebe pozornost univerzitních profesorů během studií.

Přelom v tvorbě znamenal román *The Painted Bird* (česky *Nabarvené ptáče*) s pracovním názvem *The Jungle Book* (Kniha džungle). Byl přeložen do mnoha

světových jazyků, stal se bestsellerem v Evropě a na amerických univerzitách přímo kultovním trhákem. V roce 1966 tento titul získal francouzské ocenění¹⁶ za nejlepší zahraniční román. Kosinski vystoupil z anonymity a poprvé použil své pravé jméno. Považoval toto dílo za svůj dárek Mary a jeho novému světu¹⁷.

Kniha *Nabarvené ptáče* vznikla na základě osobních prožitků z druhé světové války, které Kosinski vyprávěl už svým spolužákům v Polsku. Ale až emigrace do Spojených států amerických mu dala tvůrčí svobodu v interpretaci těchto zážitků. Odebral z nich motiv rodiny a do centra dění postavil malého osamocenému chlapce, který není nikde vítán a je doslova štván z místa na místo. Chlapec, který je opuštěn rodiči ve víře v lepší naději na přežití je kvůli svému vzhledu, připomínající romské nebo židovské dítě, pronásledován a musí bojovat o holý život mezi zuřivými vesničany. Dojem z krajiny v tomto románu bývá některými kritiky připodobňován k výjevům na obrazech Hieronyma Bosche¹⁸.

Zpočátku to kniha neměla vůbec jednoduché, jakoby sdílela podobný osud se svým hlavním hrdinou. Byla proti ní rozpoutána tisková kampaň, která knihu obviňovala ze zesměšňování lidového folklóru, zkreslování tamějších zvyklostí a z posilování propagandistické snahy nepřátel oblasti. Občané jeho vlasti, ač neměli příležitost si knihu přečíst, jej obviňovali ze zrady a že hanobení rodné země. V Německu byl román vřele přijat, protože ukazoval, že nejen Němci se ve válce chovali surově. Jinde na západě mu zase vytýkali přílišné soustředění se na krutost. Kosinski v doslovu k románu¹⁹ píše: „*Mnoho kritiků mělo tendenci zavrhnout nejen román, ale i jeho autora. Tvrdili, že jsem válečných hrůz využil k tomu, abych dal průchod své vlastní, velice podivné fantazii*“. Konflikt byl natolik vyhocen, že dokonce sám autor i jeho matka byli obtěžováni a slovně napadeni (v případě Kosinského i fyzicky).

¹⁶ *Prix du Meilleur Livre Etranger*.

¹⁷ KOSINSKI, J. *Being There*, 1988, s. 109.

¹⁸ Holandský malíř přelomu 15. a 16. století. Jeho jedinečné obrazy zrcadlí středověkou kulturu jako obraz lidského bláznovství. Zobrazují falešný ráj vedoucí do záhuby a detailně vykreslují lidské postavy se zvířecími prvky. Alegorické a bizarní kombinace jsou plné kontrastů a intenzivního chaosu.

¹⁹ KOSINSKI, J. *Nabarvené ptáče*, 1995, s. 211.

Kvůli některým šokujícím a až obscénním pasážím musel autor přistoupit na jejich úpravu. Nikde v románu se ale nedočteme, kde a kdy přesně se odehrává, kolik roků má hlavní hrdina nebo snad jestli je žid nebo Róm. Právě neexplicitnost a nadčasovost románu vedla k různým výkladům nevyložitelného.

Autor vypráví fiktivní příběh na hranici magického realismu s takovou přesvědčivostí, že jej mnoho čtenářů může chápat jako skutečný nebo dokonce autobiografický. A částečně i proto, že se Kosinski o románu nevyjádřil nikdy zcela jasně jako o fikci, vycházely různé anotace a recenze s nepřesnými informacemi, že se jedná o autobiografii. Na obálce českého vydání knihy se dočteme, že „*dějová osa knihy je věrně autobiografická*“ nebo na webových stránkách nakladatelství Argo²⁰ najdeme: „*Autobiografický román líčí osud malého židovského chlapce, který sám prožil druhou světovou válku na zaostalém venkově kdesi v prostoru východního Polska či Ukrajiny*“.

Fikce a autobiografie jsou, podle Kosinského, dva velmi rozdílné žánry. Proč zvolil právě fikci, pomáhá osvětlit jeho výrok: „*Autobiografie se zabývá životem jednoho určitého člověka. Čtenář je přizván jako pozorovatel a povzbuzován k tomu, aby se životem tohoto člověka srovnával svůj vlastní život. Život fiktivní postavy vede čtenáře k tomu, aby sám něčím přispěl. Nejde už o pouhé srovnávání. Čtenář se skutečně vžívá do role fiktivní románové postavy, obohacuje ji o svoje vlastní zkušenosti, svoje vlastní tvůrčí schopnosti a představivost*“²¹.

Po studiu jeho životopisu nutně docházíme k závěru, že autor skutečně neprožil vše a při psaní románu nevycházel pouze ze svých osobních zkušeností. Zdůrazňoval spíše historickou hodnotu románu, studoval četná dobová svědectví a jiné historické prameny a informace. Velký časový odstup, zhruba deset let od vydání knihy, autora vedl k pochybám, proč se vůbec rozhodl román napsat. Píše: „*Nepředvídal jsem, že by začal žít svým vlastním životem, že místo aby se stal literární*

²⁰ ARGO. [online]. 2010 [cit. 2010-03-13]. Nabarvené ptáče. Dostupné z WWW: <<http://www.argo.cz/knihy/102027/nabarvene-ptace/>>. (Pozn. Autorkou podtržené výrazy jsou nepřesné.)

²¹ KOSINSKI, J. *Nabarvené ptáče*, 1995, s. 205.

terapií a varováním, ohrozí životy mých blízkých. [...] Kdybych byl tušil, co se z něho vyklube, možná bych **Nabarvené ptáče** nikdy nenapsal²².

O tři roky později vydává román **Steps** (česky **Kroky**). Jedná se o sbírku nevšedních zážitků, seřazených zdánlivě nahodile. Strípky příběhů z dětství, z doby dospívání a studií na univerzitě, kde zavání silný politický teror, nebo příběhy z intimního života nesledují chronologickou či retrospektivní linii, ani nenásledují tematicky za sebou. Sám autor mluví o promyšlené ba až rafinované kompozici, která má čtenáře vtahovat stále více do děje. V roce 1969 získala kniha americké ocenění *National Book Award* v kategorii fikce.

Tuto úspěšnou knihu následoval ještě úspěšnější román **Being There** (česky **Byl jsem při tom**), který se jako jediný výrazně neinspiroval zážitky autora. Styčný bod s životem autora zde ale nalezneme, protože stejně jako hlavní hrdina se Kosinski dostal prostřednictvím ženy do vyšší společnosti. Blíže tento román interpretuji a analyzuji ve čtvrté kapitole této práce.

Dalšími publikovanými fiktivními romány byly **The Devil Three** (český volný překlad *Ďábelský strom*) a **Cockpit** (český ekvivalent *Pilotní kabina*, další významy *Bojiště, Kohoutí aréna*). Z obálek anglických vydání se dočteme, že **The Devil Three** je „pálivý román“, který kombinuje existenciální prázdnotu **Cizince** od Camuse a svět playboyů, násilí a vraždy popsany v **Talentovaném panu Ripleyem** Patricie Highsmithové²³. A pokud si jen dovedete představit Robina Hooda, jak by ho stvořil Gogol a vyprávěl o něm Kafka, máte představu o síle tohoto příběhu²⁴, napsaly o **Cocpitu** *Los Angeles Times*. Tato díla, spolu s pozdějšími romány jako např. **Passion Play** (česky volně přeloženo jako *Vášnivá hra*) a **Pinball** byla ve své době v Americe populární a stala se bestsellery.

Poslední vydanou knihou z roku 1992 tvoří vybrané eseje s názvem **Passing By: Selected Essays**. Autor reflektuje různá sobě blízká témata, například jeho lásku

²² KOSINSKI, J. *Nabarvené ptáče*, 1995, s. 215-216.

²³ “A searing novel from a writer of international stature, *The Devil Three* is a masterful novel that combines the existential emptiness of Camus’s *The Stranger* with the universe of international playboys, violence, and murder of Patricia Highsmith’s *The Talented Mr. Ripley*.”

²⁴ “If you can imagine Robin Hood created by Gogol and narrated by Kafka, you will have an idea of the power of the story.”

k pólu a k lyžování, pojednává o umění, levitaci, známých lidech, současném Polsku a ulicích New Yorku.

Erotizace bolesti, zlosti, viny a ztráty se stala jeho celoživotním motivem. Abychom ocenili násilný, ironický svět bez morálky v jeho románech, musíme brát v potaz sled bolesti a potěšení, chudoby a bohatství, pronásledování a slávu v jeho životě.

Kritiky i hodnocení čtenářů byly, jsou a dost pravděpodobně i budou rozporuplné. Lišily se kniha od knihy, země od země a čas od času. Jisté je, že jeho romány dosud neztratily sílu šokovat čtenáře. Psaní Kosinskému poskytovalo možnost ventilovat své zvláštní, někdy až bizarní představy, zároveň však vytvářel časově neomezené sdělení. Tvrdil o sobě, že má destruktivní umělecký potenciál. Mohl by prý být teroristou, stejně dobře jako skvělým kriminálním nebo sexuálním maniakem. Ale psaní mu poskytovalo v životě určitou ochranu. Je zřejmé, že jeho tvorba pro něj byla určitou formou terapie a taky jistým naplněním. „*Nemám žádné děti, rodinu ani příbuzné, žádný majetek natož firmu. Moje knihy jsou mým jediným duševním úspěchem.*“²⁵

²⁵ KOSINSKI, J. *Being There*, 1988, s. 111. (“*I have no children, no family, no relatives, no business or estate to speak of, my books are my only spiritual accomplishment.*”)

3 Analýza a interpretace románu *Byl jsem při tom*

Poprvé byl tento útlý román publikován v roce 1971. Byl ale natolik krátký, že to znepokojovalo samotného autora. Kosinski chodil po knihovnách a knihkupectvích, hledal a počítal slova v jiných románech. Narazil na *Zápisky z podzemí* a na *Starce a moře*. Obě dvě díla měla okolo dvaceti osmi tisíc slov. Konečně důkaz, že někdy platí méně je více. O osm let později se román dočkal filmové adaptace se stejným názvem v režii Hala Ashbyho. Hlavní roli ztvárnil Peter Sellers. U nás byl román vydán jako Kosinského první dílo v roce 1995 nakladatelstvím *Argo* v edici anglo-amerických autorů. Do češtiny jej přeložil Jan Jiráček. V českém prostředí není klasifikován jako román, ale jako novela.

Pracovní název románu byl *Blank Page* (česky *Prázdná stránka*) nebo taky *Dasein*. Původní anglický název *Being There* znamená v doslovném překladu „být tam“ nebo taky „bytost tam“. Tento název nám může naznačovat chování hlavního hrdiny, který je sice fyzicky přítomen, ale je neschopen samostatného myšlení. Český název zní *Byl jsem při tom*. Kvůli tvaru slovesa, které je v minulém čase, se celé dění posouvá do minulosti. Je nám nabízeno čtení z retrospektivního pohledu. Název také svým způsobem může naznačovat pasivitu hlavní postavy.

Symbolická obálka českého vydání²⁶ zachycuje hlavního hrdinu opírajícího se o televizi, která promítá jeho tvář a která jako mocné médium sehraje v jeho životě důležitou roli. Obklopen je zelení zahrady, o kterou se od nepaměti staral.

Kniha je věnována „*Katherine v. F., která mě naučila, že milovat je víc než jen touha být spolu.*“²⁷ Text o necelých osmdesáti stranách je členěn do sedmi kapitol a opatřen je doslovem překladatele Jana Jiráčka *Jak rozumět ikonám*.

Děj se odehrává ve druhé polovině dvacátého století ve Spojených státech Amerických. Je to doba, s níž je spjato rozšíření vynálezu televize, čehož uměl ve svém prezidentském období ke svému prospěchu využít tehdejší prezident Spojených států, J. F. Kennedy. Ve stejné době došlo také ke zrušení zákonů o sterilizaci mentálně

²⁶ Obal knihy viz Příloha č. 3.

²⁷ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 5.

postižených jedinců. Všechna tato tři témata jsou v knize určitým způsobem zachycena. Nalezneme zde postavu prezidenta i mentálně postiženého hlavního hrdinu, který se mimo jiné díky televizi stane ze dne na den slavnou a uznávanou osobou.

Příběh záhadného, respektovaného muže, který se zjeví neznámo odkud, aby se stal následovníkem magnáta z newyorské Wall Street, rádcem prezidenta a mediální ikonou zároveň. Opravdový muž bez vlastností, jehož minulost nikdo nedohledá. Jeho přímé odpovědi na aktuální politické problémy jsou chápány jako vizionářské. Ačkoli ho každý s oblibou cituje, nikdo doopravdy neví, co přesně znamenají.

David Záhrabník - pohledný muž souměrné postavy, vybraně oděn a uhlazených způsobů. Když promluví, tak stručně, věcně a jasně. Jeho sebevědomí z něj číší a své soukromí si ostražitě hlídá. Píší o něm snad všechny noviny a jeho fotografie plní přední strany deníků. Ve svém projevu se o něm zmiňoval i prezident. Nejedna žena by mu dobrovolně podlehla. Ze dne na den se stal jedním z nejvýznamnějších mužů v Americe.

Kdo by si troufal jen pomyslet, že ještě před třemi dny tento muž pracoval v jedné zapadlé zahradě? A kdo by mohl tušit, že tento muž nikdy předtím nebyl mimo svou zahradu a malý pokojík s televizorem? Že za svůj život nemluvil snad s více než se čtyřmi lidmi? Při skutečnosti, že je mentálně zaostalý, jako by bylo neuvěřitelné, na jakou pozici je společností dosazen. Záhrabníkovy osobnosti se „*zmocnila média a udělala z něj autoritu vyjadřující se k zásadním společenským otázkám*“²⁸ dočteme se v doslovu Jana Jiráka.

Vyprávění ale začíná u zahradníka. „*Začali mu říkat Příhoda, protože to, že se narodil, se prostě jen tak přihodilo*“²⁹. Příhoda, jako každé ráno, zalívá „svou“ zahradu. Velká zahrada u domu Starého pána byla pro Příhodu celým světem. Trávil v ní a ve svém skromném pokojíku s televizí všechen svůj čas. Žil od narození v úplné izolaci a poznal dosud jen čtyři osoby, dvě služky, bývalého zahradníka, který jej naučil řemeslu a Starého pána.

²⁸ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 79.

²⁹ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 11.

*„Žádná rostlina není schopna přemýšlet sama o sobě ani si sama sebe uvědomovat; neexistují zrcadla, v nichž by rostliny mohly poznat svou tvář; žádná rostlina nemůže nic udělat záměrně: nemůže se rozhodnout, že vyroste, a její růst nedává žádný smysl, neboť rostlina nedovede uvažovat ani snít.“*³⁰ A Příhoda je vlastně taky takovou rostlinou, *„když vysvitlo slunko, byl tichý a laskavý, a jakmile se spustil déšť, zmalomyslněl.“*³¹ Pohyboval se ve svém vlastním světě a čase. Nedokázal se naučit číst ani psát a to, co mu lidé říkali, většinou nebyl schopen pochopit. Musel dělat vždy to, co se mu řeklo, jinak by byl poslán do domu pro choromyslné, kde by ho podle slov Starého pána zamkli do cely a zapomněli na něj.

Z této „idylické“ existence je vytržen náhlou smrtí Starého pána. Musí proto dům opustit. Je bez dokladů, bez peněz, nemá vůbec nic. Sbalí si proto do kufru pár elegantních, dobře padnoucích obleků po Starém pánovi a vyjde na ulici. *„Byl překvapen: ulice, auta, budovy, lidé i nejasné zvuky – to byly obrazy, které měl hlavě už dávno zabydlené. Zatím všechno, co venku viděl, odpovídalo tomu, co znal z televize; snad jen s tím rozdílem, že všechno – předměty i lidé – bylo větší, na druhou stranu však pomalejší, jednodušší a nemotornější. Měl pocit, že všechno už někdy viděl.“*³²

Ani nestačil udělat pár kroků a srazil ho couvajícím automobil. Má poraněnou nohu a mladá, štíhlá žena mu nabídne ošetření rodinným lékařem, který u nich doma pobývá a dohlíží na vážně nemocného manžela Benjaminu Randa. Při vzájemném představování mladá žena jménem EE Příhodovi špatně porozumí a omylem ho přejmenuje na Davida Záhrabníka.

Ve svém jednání s lidmi vše vztahuje a přirovnává Příhoda k tomu, co sledoval v televizi. Zatímco se mu lékař po příjezdu do domu Randových chystal dát injekci *„Příhoda si vybavoval všechny situace, při nichž se v televizi píchala injekce. Báł se, že to bude bolet, ale nevěděl, jak to dát najevo, že má strach.“*³³ Jednal, tak jako jednali lidé, které viděl v televizi. *„Tím, že přepínal programy, mohl Příhoda měnit sám sebe.“*³⁴

³⁰ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 9.

³¹ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 11.

³² KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 20.

³³ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 23.

³⁴ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 10.

Osamělému Příhodovi nebo vlastně Davidu Záhrabníkovi je, do doby než se uzdraví, nabídnut pobyt v rozlehlém sídle Randových. Přijímá a přemýšlí, co se stane, až bude muset jednoho dne odejít: „*co nastane potom, mu zůstávalo stejně jako v televizi utajeno; věděl, že v novém televizním pořadu se vždycky objeví neznámí herci. Nemusí se ale ničeho bát, protože všechno, co se stane, má další pokračování, takže udělá nejlíp, když bude trpělivě čekat na svůj další výstup.*“³⁵ Jeho mysl je televizí doslova pohlcena, ne-li téměř nahrazena. Při rozhovoru s Benjaminem Randem u večere „*uvažoval, jak se má chovat, a nakonec se rozhodl pro televizní seriál o mladém obchodníkovi, jenž často večerí se svým šéfem a jeho dcerou*“³⁶.

Když je tázán na svou minulost, mluví vždy o jediné věci, kterou zná. O zahradě. Během rozhovoru jsou jeho jednoduché myšlenky díky nepochopení prezentovány jako úžasné metafory. „*Není to snadné, pane, [...] získat vhodné místo, zahradu, kde by člověk mohl bez vyrušování pracovat a řídit se střídáním ročních období. Příliš mnoho příležitostí už nezbývá. V televizi [...] jsem v životě neviděl zahradu. Viděl jsem lesy, džungli, občas i jeden dva stromy. Ale zahradu, v níž bych mohl pracovat a dívat se, jak to, co zasadím, roste...*“ [...] Pan Rand se k němu naklonil přes stůl. *„To jste moc dobře vystihl, pane Záhrabníku [...]. Zahrada a zahradník! Není to nakonec nejlepší příměr pro opravdového podnikatele? [...] Ano, Davide, to je skvělá metafora!*“³⁷

Na druhý den navštíví Randovo sídlo na Manhattanu prezident, aby si promluvil se starým Randem o naléhavé ekonomické situaci. Příhoda je přítomen jejich rozhovoru a „*téměř ničemu z toho, co říkali, nerozuměl, přestože se na něj často obraceli, jako kdyby ho zvali, aby se také zapojil. Příhoda dospěl k závěru, že oba pánové kvůli utajení schválně mluví nějakým jiným jazykem, když vtom se ho náhle prezident zeptal: „A co vy, pane Záhrabníku? Co si myslíte o tom špatném období na burze?“*

Příhoda zvadl. Měl pocit, že kořeny jeho myšlenek byly náhle vyrvány z bezpečí vlhké půdy, vytaženy a celé zapletené do sebe vystaveny nepřátelskému vzduchu. Upřel pohled do koberce. Nakonec přece jen promluvil. „V zahradě,“ prohlásil, „všechno roste podle toho, jaké je období. Není jen jaro a léto, ale taky podzim a zima. A po nich zase

³⁵ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 26.

³⁶ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 26.

³⁷ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 27.

... jaro a léto. Pokud nejsou poškozené kořeny, je všechno v pořádku a dobře to dopadne. ' [...] ,Musím přiznat, pane Záhrabníku,' ozval se prezident, že jsem takhle povzbudivé a optimistické stanovisko už dlouho neslyšel. [...] Mnozí z nás zapomínají, že příroda a společnost mají společný základ! [...] Náš ekonomický systém se chová – stejně jako příroda – z dlouhodobého pohledu stabilně a logicky, a proto se nesmíme bát toho, že jsme mu vydáni na milost. [...] Radujeme se ze střídání ročních období v přírodě, ale období, jimiž prochází naše hospodářství nás zlobí! Jsme my to ale hlupáci! ' [...] ,Závidím panu Záhrabníkovi jeho pevný vyrovnaný náhled. Přesně tohle chybí našemu Kongresu.'“³⁸

Když poté prezident na výročním zasedání zmíní jméno Davida Záhrabníka jako inspirátora svého projevu, rozpoutá se okamžitý hon médií na informace o Záhrabníkovi. Je to však osoba nanejvýš neznámá a záhadná.

Ještě ten večer dostane Příhoda nabídku na vystoupení ve vysílání populárního diskusního pořadu. Jeho klidné, přirozené a jednoduché vystupování spolu s dalším výrokiem o zahradě mu vynesou titulní články snad ve všech novinách a okamžitou popularitu.

Starému a nemocnému Randovi se Příhoda zamlouvá, vidí v něm svého potenciálního nástupce ve funkci předsednictví správní rady První americké finanční společnosti a možná i partnera pro jeho mladou ženu EE. Ta si Příhodu představuje jako sebejistého a finančně zajištěného podnikatele, kterého pravděpodobně stihl nějaký neúspěch nebo dokonce bankrot. Na rozdíl od jiných mužů si ji nepodmaňoval ani neodstrkoval a ona po něm začne toužit.

Prostřednictvím jejích úst je pronesen přímý soud o americké společnosti: *„Svým způsobem nejste pravý Američan. Máte v sobě hodně evropského, víte to? [...] Na rozdíl od mužů, které jsem poznala, neprovozujete ty zaběhnuté milenecké figle, jako je muchlování, líbání, šmrání, hlazení, objímání: ty opatrné kličky, které vedou k cíli, jehož se bojíme, ale po němž toužíme.“*³⁹ Podle Weisse⁴⁰ *„v jeho sexuální bezradnosti vidí dávno nevídaný typ gentlemana“.*

³⁸ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 33-34.

³⁹ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 47.

⁴⁰ WEISS, T. *Byl jsem při tom, Anno Domini*, roč. 6, č. 6, s. 35.

Zatímco starý Rand doma pomalu umírá, Příhoda následujícího dne doprovází EE na recepci OSN. Zde se seznámí a krátce promluví s velvyslancem Svazu sovětských socialistických republik a dalšími delegáty z evropských zemí. Všichni vyzdvihují jeho včerejší vystoupení v televizi a při rozhovoru s ruským velvyslancem dojde k dalšímu nedorozumění. Příhoda je považován za velmi vzdělaného. Podle velvyslance čte ruskou literaturu v originále a má v oblibě Krylovovy bajky. Dokonce je mu nabídnuto vydání knihy o jeho vlastní „filozofii“. Později se přesunou s EE na večírek, kde se Příhoda stane málem obětí homosexuálního muže, aniž by si uvědomil, co se vlastně dělo. Typický příklad popisu sexuální scény (často na hranici perverznosti) tolik příznačný pro tvorbu Kosinského.

Mezitím po Záhrabníkově identitě pátrá prezident, ruský velvyslanec a novináři. O jeho minulosti se jim ale nedaří vypátrat zhola nic. *„Vypadá to, jako by ten chlap začal existovat až před třemi dny, kdy se nastěhoval k Randovým!“*⁴¹ Tajná služba Příhodu sleduje dvacet čtyři hodin denně, nicméně jejich počínání je bez výsledku. David Záhrabník je prostě neproniknutelný muž bez minulosti a jakéhokoli úředního zápisu.

Knih, která nás po celou dobu udržuje v určitém napětí, kdy a za jakých okolností vyjde najevo Příhodova malomyslnost, nekončí jasným závěrem. Po třech dnech, které sledujeme z života hlavního hrdiny, se jako čtenáři můžeme jen domýšlet, vyjde-li vůbec někdy Příhodův handicap najevo.

Děj pozorujeme převážně prostřednictvím popisu vypravěče, který je prokládán dialogy jednotlivých postav. V díle jich není mnoho a jen tři ze všech protagonistů jsou v centru dění. Kromě Příhody alias Davida Záhrabníka se jedná o Elizabeth Eve Randovou a Benjamina Turnbulla Randa. Nesnaží se ale o jejich podrobný popis a charakteristiku. Například o EE se dozvíme jen to, že je mladá, štíhlá žena; manželka vážně nemocného podnikatele. Chová se velmi zdvořile a přitahuje ji Příhoda.

Vše nepodstatné, v souladu s úmysly autora, je odstraněno. Toto záměrné oploštění a upozadění všech charakterů dává možnost více vyniknout hlavní myšlence díla. Nesoustřeďuje se tedy na samotného mentálně narušeného jedince, jak

⁴¹ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 74.

činila jiná díla této doby. Připomeňme například známá díla jako *Růže pro Algernon* Daniela Keyese (1959), *Přelet nad kukaččím hnízdem* Kena Keseyho (1962), film *Čas probuzení* Penny Marshalla (1990) nebo *Kniha o hřbitově* (2000) slovenské spisovatelky Daniely Kapitáňové.

Právě onoho mentálně retardovaného jedince zpodobňovaného ve všech výše zmiňovaných dílech nám předkládá Kosinski v jiných souvislostech. Ač bývá novela často srovnávána s *Forestem Gumpem*, ve kterém je v popředí také hlavní postava, má v hledáčku společnost a její reakce na takto poznamenaného jedince. Poté, co je hlavní hrdina díky nehodě vtažen do vysoké společnosti a politiky, jsou jeho prosté výroky o přírodě vzdělanými lidmi v jeho okolí prostě nepochopeny. Události následující rychle po sobě ho okamžitě katapultují na vrchol popularity do role „nového ekonomického spasitele“⁴². Stane se hvězdou televizní show a sám americký prezident veřejně cituje jeho výroky.

V centru zájmu autora tedy není samotná psychika mentálně narušené postavy, jak by se dalo očekávat. Příhoda je pouze loutkou. Loutkou americké společnosti, na kterou mohl autor nahlížet s jistým odstupem, díky svému polskému původu. Zkoumal její typické znaky a poukázal zde hlavně na jeden příznačný rys - silný vliv médií, konkrétně televize. Weiss⁴³ novelu chápe jako: „*ironické podobenství o politice, nebo obecněji o moci, která již není schopná rozpoznat prostomyslnost od taktiky, a o vytváření obrazu politických osobností v médiích*“.

Médium televize využil Kennedy, kdy díky svému šarmu v krátkých omezených momentech veřejného vystupování dokázal ovládnout veřejné mínění o své osobě (*The Camelot myth*). Byl v očích diváků takový, jaký on sám chtěl. Na podobném principu autor líčí, jak z Příhody televize udělala úplně jiného člověka v očích všech kolem něj. Stal se okamžitě stylizovanou ikonou, jakých jsou dnešní média plné.

Kosinski v rozhovoru s *The Paris Review* poukazuje, že lidé jsou „absorbováni vizuálně“. Nikdo nepotřebuje vzdělání na to, aby se díval na televizi, a neexistuje ani

⁴² CHUCHMA, J. Kdo nezvládne být Davidem Záhrabníkem, nemá šanci. *Mladá fronta Dnes*, roč. 6, č. 217, s. 19.

⁴³ WEISS, T. Byl jsem při tom. *Anno Domini*, roč. 6, č. 6, s. 35.

žádné věkové omezení. Je to velmi příjemné médium, protože člověk je vždy jen pozorovatelem. Největší nadějí náboženství byla úleva od naší bolesti. A televize právě toto poskytuje. Při sledování se stáváme pozorovateli tragédií ostatních⁴⁴.

Nebezpečí televize si neuvědomoval pouze Kosinski. V čem se skrývá, je příznačně vyjádřeno v doslovu sbírky Bradburyho příběhů **Kaleidoskop**: „*Co myslíte, vyjádřil se o tomto problému [Ray Bradbury] v jednom publikovaném interviewu, že právě v této chvíli dělají milióny Američanů, Italů, Francouzů, Japonců a tak dále? Dívají se na televizi. Nemyslí. Nepohybují se. Nežijí. Prostě se dívají. Televize myslí za ně. Žije za ně. Ale žije skutečně...? Formuje je do stavu apatie, aniž si to uvědomují, protože se pořád jen dívají a dívají. V té proklaté bedně, která stojí jako oltář uprostřed pokoje, číhá veliké nebezpečí, a přesto všichni před ní klečí bez hlesu jako před skutečným oltářem*“⁴⁵.

Kosinski ale zachází dál a vidí v médiích, hlavně televizi, jiný problém. Prostřednictvím osudu hlavní postavy románu poukazuje na fenomén kultu osobnosti. Autor za svůj život pocítil moc diktátorského režimu Hitlera, následně Stalina a v obměně jej mohl vnímat i v Americe a jejím prezidentu. Příhoda je „*mašinerií společnosti, která ho ‚udělala‘, chápán jako vůdce: dokáže říci věci krátce a přesvědčivě. Lidé touží být fanaticky uneseni. Z Příhodových slov cítí genialitu jednoduchosti. Nepotřebují mu naslouchat. Přivlastnili si ho. Potvrzuje jejich představy*“⁴⁶.

O několik let později byl Kosinski obviněn z plagiátorství (např. článek ve *Village Voice*). Podle autorů⁴⁷ článku je Kosinského dílo velmi podobno s knihou nazvanou **Kariéra Nikodéma Dyzmy** (1932) polského autora Tadeusze Dolega-Mostowicze. Oblíbená kniha Kosinského v jeho období dospívání, vypráví příběh mladého maloměstského poštovního úředníka Nikodema Dyzmy, který přichází do

⁴⁴ “Today, people are absorbed in the most common denominator, the visual. It requires no education to watch TV. It knows no age limit. Your infant child can watch the same program you do. [...] the ultimate hope of religion was that it would release us from trauma. Television actually does so. It “proves” that you can always be an observer of tragedies of others.”

⁴⁵ BRADBURY, R. *Kaleidoskop*, 1988, s. 698.

⁴⁶ SEDLÁKOVÁ, L. Čím se liší Forrest Gump a Příhoda Zahradník? *Denní telegraf*, roč. 4, č. 190, s. 11.

⁴⁷ Geoffrey Stokes a Eliot Fremont-Smith.

Varšavy za kariérou. Po neúspěšném pokusu o získání práce jako tanečník, narazí na ztracený dopis s pozvánkou na recepci. Oblékne si svůj smoking a vyrazí.

Na večírku si vyhladovělý Dyzma napěchuje kapsy jídlem a hledá nenápadné místo, kde by se najedl. Někdo do něj ale vrazí a jídlo se mu vysype. Rozhořčený Dyzma začne hlasitě nadávat. Ukáže se, že jde o důležitého, ale křupanského úředníka, kterého se všichni kolem obávají a nenávidí ho.

Dyzma se stane hrdinou večera a zatímco mu lidé gratulují k jeho kuráži, Dyzma pronese pár prostých poznámek, které jsou špatně pochopeny a interpretovány jako ironické, moudré a vtipné. Náhle mu do cesty vstoupí starý muž. Dyzma se bojí, že je odhalen. Muž mu ale pouze chce nabídnout nevěstu. Než se mladý Dyzma vzpamatuje, vše je domluveno. Následně si Dyzma mladou ženu vezme a po smrti onoho starého muže dosáhne velkého vlivu a proslulosti. Stane se předním kandidátem na post ministerského předsedy.

Tato zápletka, kdy mladý nemajetný muž z venkova dosáhne úspěchu za pomoci ženy, je v literatuře častá. Najdeme ji například i v Stendhalově románu **Červený a černý** nebo v **Miláčkovi** Maupassanta. Proto se nedá jednoznačně hovořit o plagiátorství. Kosinski mohl vidět v tomto románu návod, jak se dostat na výsluní společnosti a chtěl jej sám následovat. Nelze generalizovat a říci, že autor vycházel jen z této knihy, protože svým způsobem vychází z života vlastního. Hlavní protagonista je stejně jako autor díky ženě přijat do vyšší společnosti. Podobnost můžeme také vidět mezi EE a Kosinského první manželkou Mary. Obě ženy měly bohatého, staršího manžela a zamilovaly se do mladšího muže.

Podle slov autora byla impulzem pro vznik románu návštěva starého muže, přítele zesnulého Ernesta Weira, který vlastnil prvotřídní starý americký nábytek. Bydlel ve své ložnici v patře, ze které nevycházel. Byl v důchodě od velkého krachu na burze a veškeré jeho záležitosti vyřizovala právní firma. Vedle domu byla nádherná zahrada oddělena od okolí velkou zdí. Potkal upraveného muže ve středních letech, pracujícího na zahradě. Zatímco spolu hovořili, díval se muž současně na televizi, kterou sledoval přes velké okno. Po čase se Kosinski potkal s právníkem, který vyřizoval záležitosti onoho starého pána, který již zemřel. Právník se zmínil o muži,

o kterém nikde v papírech nebyla zmínka a který tvrdil, že v domě pracoval od narození. Tento muž, jak tvrdil Kosinski, se stal zárodkem budoucího Příhody⁴⁸.

Jelikož svého času úspěšný polský román *Kariéra Nikodéma Dyзмы* není v českém jazyce dostupný, je zatěžko posuzovat. Jediné, co bychom mohli udělat, je srovnat hlavní zápletku. Ta se zdá být s novelou Kosinského v mnoha bodech podobná, nicméně stejně tak dobře se dají najít stejné shodné momenty s životem samotného autora. Nejde tedy jednoznačně určit, že se opravdu jedná o plagiát. S velkou pravděpodobností zde byl inspirativní vliv, který mohl být jen nevědomý, časem zapomenutý a uložený někde v podvědomí autora.

Ze stránky jazykové je česká verze novely ve srovnání s některými českými klasickými díly poněkud chudší. Dominuje zde spisovný, neutrální projev bez emocionálního zabarvení. Velkou roli jistě hraje to, že jde o dílo přeloženo z anglického jazyka, který nemá takové spektrum lexikálních výrazových prostředků (popřípadě má jiné, do češtiny nepřeveditelné).

V obecné rovině se jedná o syntakticky vyrovnané dílo. Délka vět se drasticky nemění ani v popisech ani v dialozích. Řeč vypravěče se stylisticky výrazně neliší od řeči postav. V textu je vyznačena graficky – uvozovkami.

Jen okrajově bychom chtěli upozornit na pár chyb, ke kterým došlo při překladu. Jde o doslovné nahrazení anglického lexika českým, které v dané slovní situaci působí nepřírozně: „*martini s vodkou, ledem a kroužkem pomeranče*“⁴⁹. Vhodnější by bylo užití výrazu „*martini s vodkou, ledem a splátkem pomeranče*“. Další chybnou konstrukcí (či přepsáním) je slovní formulace: „*Nerozsvěcej, prosím,...*“⁵⁰ (správně je tvar „*nerozsvěcuj*“). Tyto chyby se vyskytují pouze ojedinele a čtenář je může lehce přehlédnout.

Jako výraznější nedostatek v kompaktnosti díla se nám zdá být skutečnost, kdy se překladatel rozhodl přeložit pouze jméno hlavní postavy, zatímco jména ostatních postav ponechal v původním anglickém znění. Domníváme se, že paralelní přítomnost českých a anglických jmen může působit poněkud rušivě, zvláště pokud se ve všech

⁴⁸ SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, 1996, s. 219.

⁴⁹ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 60.

⁵⁰ KOSINSKI, J. *Byl jsem při tom*, 1995, s. 65.

případech jedná o americké občany (vedle sebe např. najdeme jméno Příhoda⁵¹ a O'Flaherty, Duncan apod.). Jako řešení bychom doporučovali vysvětlující poznámku pod čarou, která by seznámila čtenáře s významem jména hlavního hrdiny. Druhou méně vhodnou možností by bylo nahrazení všech amerických jmen českými.

Ohlédneme-li se do doby vzniku románu, pochopíme, že jednou z primárních snah autora bylo šokovat. Soustřeďuje se spíše na propracování neobvyklé dějové linie svých děl, zatímco jednotlivé charaktery jsou lidé z davu. Nevytváří výrazné literární postavy, jako byly například Julian Sorel, George Duroy nebo Forest Gump.

Sedláková⁵² charakterizuje novelu jako groteskní i filosofickou a dodává, že naštěstí ani ne tak dojemnou, jako tragikomickou. Podle Chuchmy⁵³ čas sice obrousil satirické ostří a varovnou naléhavost, ale dílo v současnosti získalo novou důsaznost a aktuálnost. Weiss⁵⁴ vidí tuto novelu (nebo chcete-li román) v kontextu tvorby jako jisté vybočení z autorovy poetiky.

Do českého prostředí bylo Kosinského dílo uvedeno v roce 1995 a to pouze v omezeném rozsahu. Byly přeloženy pouze čtyři knihy, a není jisté, zda budou přeloženy zbývající. Zdá se totiž, že při současné „záplavě“ knih Kosinského dílo spíše zapadlo. Poslední recenze byly otištěny⁵⁵ v roce 2005 a týkaly se knihy *Schůzka na slepo*, vydané u nás ve stejném roce. Nicméně stále se občas objeví čtenář, který si ke knihám nějakým způsobem cestu najde a dozajista si k nim vytvoří silný emocionální vztah. Někdy pozitivní, někdy negativní. Nezřídka to bývá kombinace obojího.

V roce 2001 vzniklo dokonce v New Yorku divadelní představení *More Lies about Jerzy* (český překlad *Ještě více lží o Jerzym*). Napsal jej Davey Holmes, který se nechal inspirovat osobou Kosinského. Hlavní charakter ve hře se jmenuje Jerzy Lesnewski a ztvárnil ho Jared Harris.

⁵¹ V originále se postava jmenuje Chance the Gardener, což znamená v překladu zahradník. Později je díky nedorozumění pojmenován jako Chauncey Gardiner.

⁵² SEDLÁKOVÁ, L. Čím se liší Forrest Gump a Příhoda Zahradník? *Denní telegraf*, roč. 4, č. 190, s. 11.

⁵³ CHUCHMA, J. Kdo nezvládne být Davidem Záhrabníkem, nemá šanci. *Mladá fronta Dnes*, roč. 6, č. 217, s. 19.

⁵⁴ WEISS, T. Byl jsem při tom. *Anno Domini. Anno Domini*, roč. 6, č. 6, s. 35.

⁵⁵ V periodikách *Mladý svět*, *Právo* a v *Hospodářských novinách*.

Ve své době se jednalo na americkém trhu o populární dílo, o čemž svědčí mimo jiné přepracování do filmové verze. Snad jen díky tomuto dodnes oceňovanému filmu, na jehož scénáři se autor podílel, zůstává dílo Kosinského dodnes živé. Paradoxně autorem kritizované médium televize mu dnes zajišťuje alespoň nějaké to místo v povědomí diváků.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce byla analýza novely s názvem *Byl jsem při tom* v kontextu s životem autora. Zamýšleli jsme nalézt a popsat v novele předpokládané autobiografické prvky. Nejprve jsme se pokusili seznámit se co možná nejpodrobněji s biografií autora. Jelikož dosud neexistuje žádné slovníkové heslo či biografie v českém jazyce a ani v knihovnách neměli žádný výtisk vydaný v cizině, bylo proto nutné, abychom požádali o mezistátní výpůjčku.

O životě Kosinského bylo vydáno relativně velké množství knih, především v anglickém a polském jazyce. Některé tituly ovšem spadaly do období, která nehodnotila dílo objektivně a napadala autora z plagiátorství často bez přesvědčivých důkazů. Kniha *Jerzy Kosinski: A Biography* (1996) Jamese Parka Sloana, se nám zdála být v rámci možností objektivní. Vydána byla s dostatečným časovým odstupem a renomovaným autorem.

K analýze novely jsme využívali literaturu popisující teorii, doslovy z českých i amerických vydání Kosinského knih, všechny dostupné recenze vydané v českém tisku a články i rozhovory v anglickém jazyce. Pokusili jsme se také v omezené míře přezkoumat podloženost tvrzení o plagiátorství. K vyvrácení nebo potvrzení tvrzení o plagiátu bychom však museli přečíst knihu dostupnou snad pouze v Polsku.

Na základě provedené analýzy jsme došli k závěru, že novela se ve svém základě mohla inspirovat životem autora a také jsme proto našli podklady. I když je zápletka určitým způsobem podobná se zápletkou v knize *Kariéra Nikodéma Dyzmy*, nemusí to znamenat plagiátorství.

Dílo Kosinského je zejména americkými kritiky považováno převážně za kvalitní. Nicméně se najdou i horliví kritici a mnohé chladné reakce na dílo. V našem prostředí bohužel nemáme možnost o ucelený pohled na dílo, proto lze hodnotit pouze přeložené práce, které jsou závislé na překladateli a jeho úspěchu v převedení do českého jazyka a prostředí. Oceňovány jsou vždy různé aspekty díla spíše než dílo jako celek.

Použitá literatura

BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. 1. vyd. Praha: Academia, 1992. 467 s. ISBN 80-20-0020-8.

BRADBURY, Ray. *Kaleidoskop*. Přel. Pavel Dominik et al. Praha: Odeon, 1988. 704 s.

CUNLIFFE, Marcus. *The Penguin History of Literature: American Literature since 1900*. 3rd rev. ed. [s. l.]: Penguin Books Ltd, 1993. 512 s. ISBN 978-0140177596.

ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. 1. vyd. Praha: NLN, 2008. 382 s. ISBN 978-80-7106-961-4.

HAMAN, Aleš. *Úvod do studia literatury a interpretace díla*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1999. 180 s. ISBN 80-86022-57-9.

HART, James D. *The Concise Oxford Companion to American Literature*. Oxford: Oxford University Press, 1986. 512 s. ISBN 0-19-503982-3.

HIGH, Peter B. *An Outline of American Literature*. 7th ed. New York: Longman, 1993. 768 s. ISBN 0-582-74502-0.

CHUCHMA, J. Kdo nezvládne být Davidem Záhrabníkem, nemá šanci. *Mladá fronta Dnes*, roč. 6, č. 217, s. 19. ISSN 1210-1168.

KOSINSKI, Jerzy. *Being There*. New York: Bantam Book, 1988.

KOSINSKI, Jerzy. *Byl jsem při tom*. 1. vyd. Praha: Argo, 1995. 81 s. ISBN 80-85794-41-1.

KOSINSKI, Jerzy. *Cocpit*. New York: Grove Press, 1998. 272 s. ISBN 0-8021-3568-4.

KOSINSKI, Jerzy. *The Devil Three*. New York: Grove Press, 2003. 224 s. ISBN 0-8021-3965-5.

KOSINSKI, Jerzy. *Kroky*. 1. vyd. Praha: Argo, 1996. 104 s. ISBN 80-7203-048-5.

KOSINSKI, Jerzy. *Nabarvené ptáče*. 1. vyd. Praha: Argo, 1995. 216 s. ISBN 80-7203-352-2.

KOSINSKI, Jerzy. *Schůzka na slepo*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. 236 s. ISBN 80-7203-667-X.

KROBOTOVÁ, Milena; HOLOUŠKOVÁ, Drahomíra. 2. vyd. *Diplomové a závěrečné práce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 120 s. ISBN 80-244-1237-3.

LANDESMAN, Rocco. JERZY KOSINSKI: The Art of Fiction. *The Paris Review* [online]. 1972, issue 54, no. 46, [cit. 2010-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.theparisreview.com/viewinterview.php/prmMID/4036>>.

PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literatury*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2000. 187 s. ISBN 80-85839-44-X.

SEDLÁKOVÁ, L. Čím se liší Forrest Gump a Příhoda Zahradník? *Denní telegraf*, roč. 4, č. 190, s. 11. ISSN 1210-0846.

SLOAN, James Park. *Jerzy Kosinski: A Biography*. Dutton, 1996. 505 s. ISBN 0788153250.

VACÍK, M. Groteskní událost. *Nové knihy*, č. 20, s. 3. ISSN 0322-922X.

WEISS, T. Byl jsem při tom. *Anno Domini*, roč. 6, č. 6, s. 35. ISSN 0862-6952.

Seznam příloh

Příloha č. 1- Obrázek č. 1-4: *Fotografie Jerzy Kosinského*

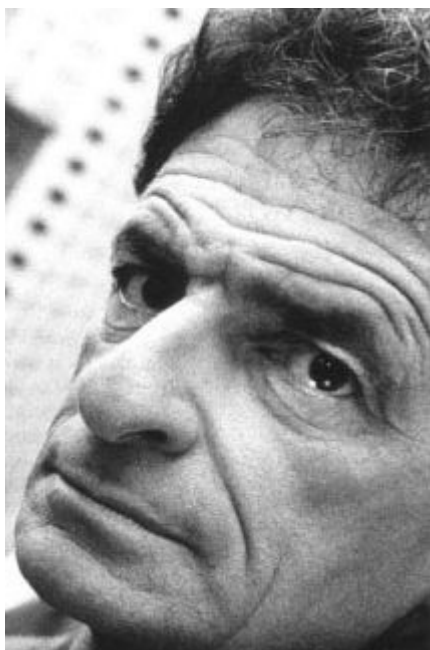
Příloha č. 2 - Obrázek č. 5: *Obal knihy Jerzy Kosinski: A Biography*

Příloha č. 3 - Obrázek č. 6: *Obal knihy **Byl jsem při tom***

Příloha č. 4 - Obrázek č. 7: *Obal českého vydání na DVD filmu **Byl jsem při tom***

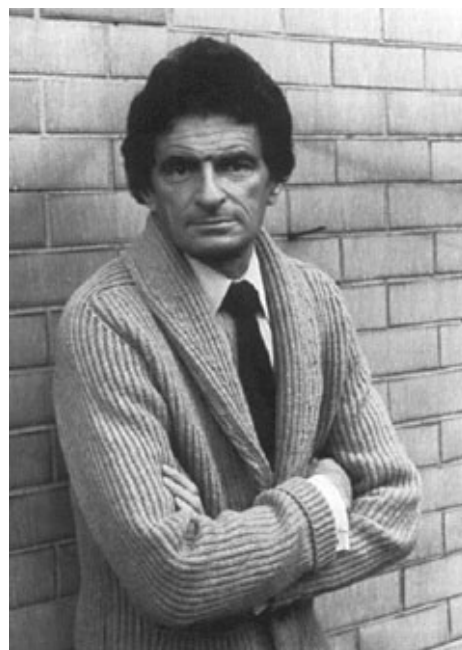
Příloha č. 5 - Tabulka č. 1: *Chronologický přehled vydaných a přeložených knih*

Příloha č. 1

Obrázek č. 1: *Fotografie Jerzy Kosinského*

Zdroj: www.artsandopinion.com/2007_v6_n6/routh-3.htm

Obrázek č. 2: *Fotografie Jerzy Kosinského*

Zdroj: www.nndb.com/people/223/000084968/

Obrázek č. 3: *Fotografie Jerzy Kosinského*

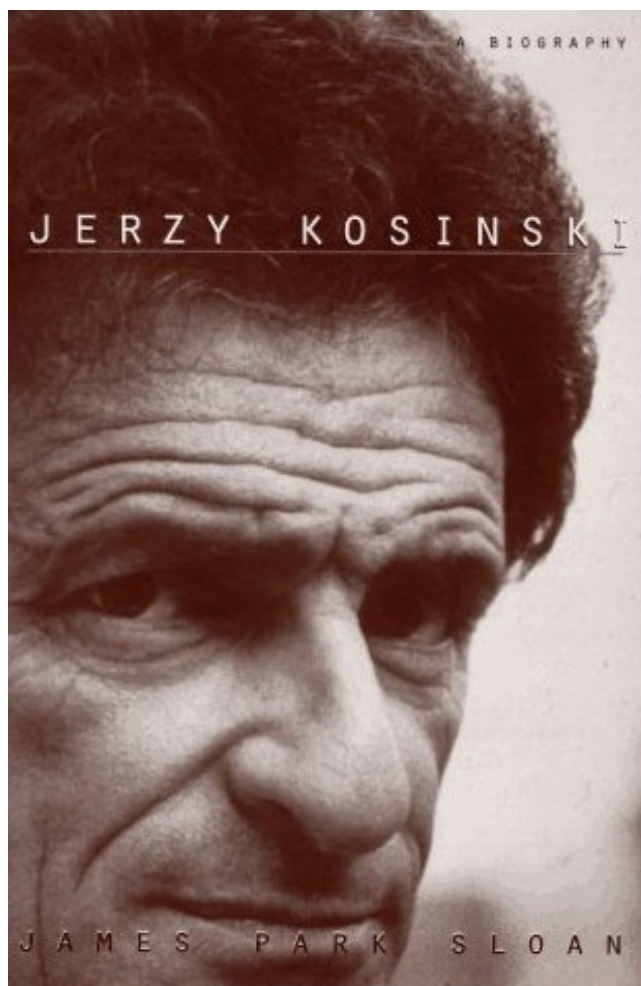
Zdroj: www.artsandopinion.com/2007_v6_n6/routh-3.htm

Obrázek č. 4: *Fotografie Jerzy Kosinského*

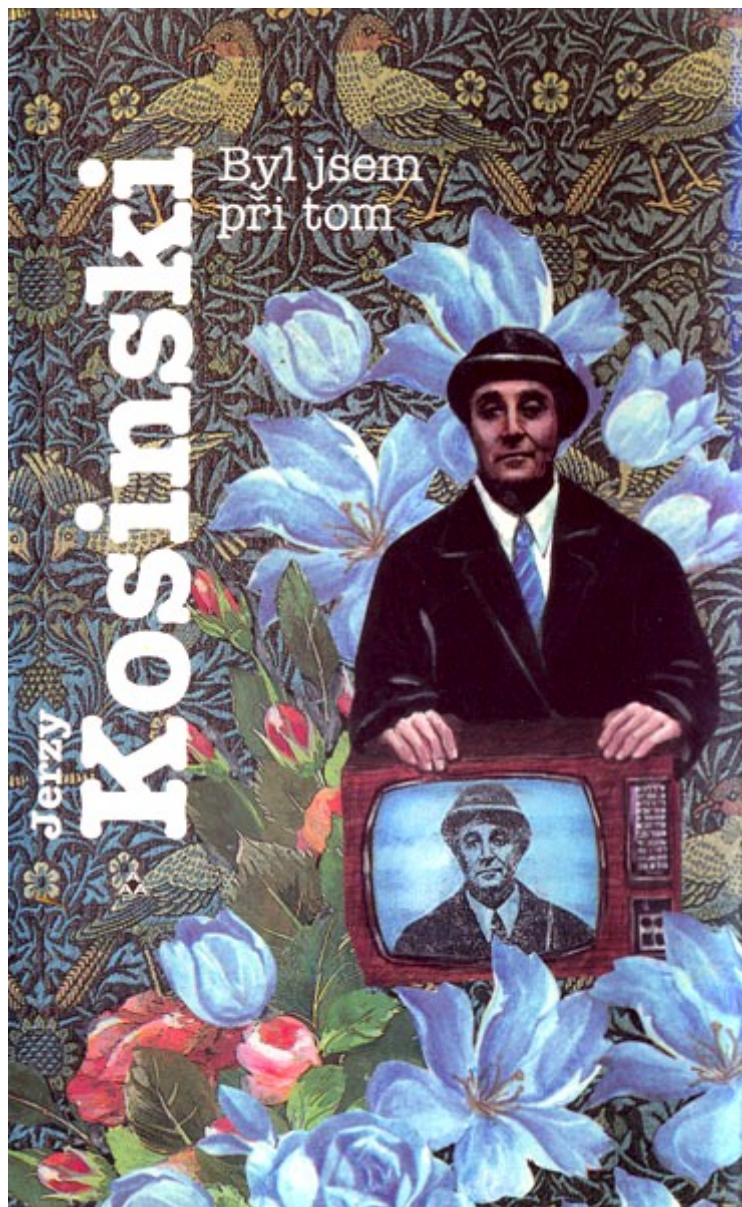
Zdroj: www.artsandopinion.com/2007_v6_n6/routh-3.htm

Příloha č. 2

Obrázek č. 5: *Obal knihy Jerzy Kosinski: A Biography*

Zdroj: www.amazon.co.uk/Jerzy-Kosinski-Biography-Dutton-book/dp/0525937846/ref=sr_1_1?ie=UTF8&s=books&qid=1270109435&sr=1-1

Obrázek č. 6: *Obal knihy **Byl jsem při tom***

Zdroj: www.edice-aaa.cz

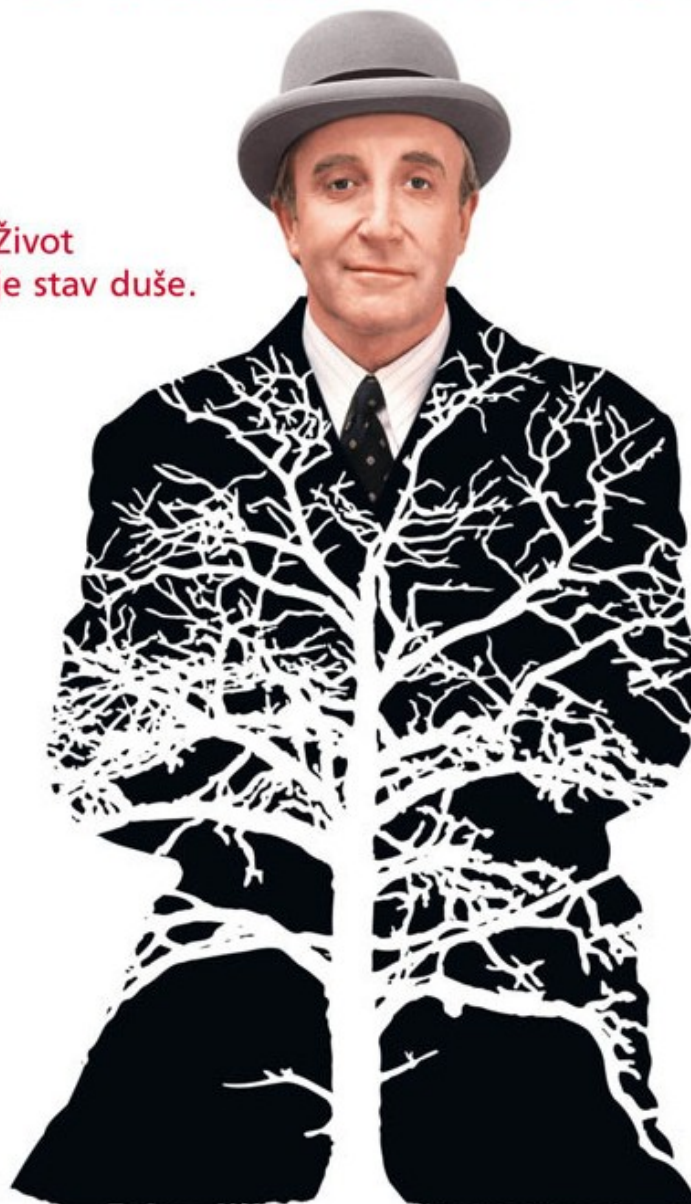
S P E C I Á L N Í E D I C E

FLM HALA ASHBYHO V PRODUKCI ANDREWA BRAUNSBERGA

PETER SELLERS SHIRLEY MACLAINE

BYL JSEM PŘI TOM

Život
je stav duše.

Obrázek č. 7: Obal českého vydání na DVD filmu *Byl jsem při tom*

Příloha č. 5

Tabulka č. I.: *Chronologický přehled vydaných a přeložených knih*

Chronologický přehled vydaných a přeložených knih			
název v originále	rok 1. vydání	český název	rok vydání
<i>The Future Is Ours, Comrade</i>	1960	-	-
<i>No Third Path</i>	1962	-	-
<i>The Painted Bird</i>	1965	<i>Nabarvené ptáče</i>	1995
<i>The art of the self: Essays à propos Steps</i>	1968	-	-
<i>Steps</i>	1968	<i>Kroky</i>	1996
<i>Being There</i>	1971	<i>Byl jsem při tom</i>	1995
<i>The Devil Tree</i>	1973	-	-
<i>Cockpit</i>	1975	-	-
<i>Blind Date</i>	1977	<i>Schůzka na slepo</i>	2005
<i>Passion Play</i>	1979	-	-
<i>Pinball</i>	1982	-	-
<i>The Hermit of 69th Street</i>	1988	-	-
<i>Passing By: Selected Essays, 1962-1991</i>	1992	-	-

Zdroj: SLOAN, J. P. *Jerzy Kosinski: A Biography*, vlastní zpracování

Anotace bakalářské práce

Jméno a příjmení:	Hana Čakóová
Katedra:	Českého jazyka a literatury PdF UP Olomouc
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, Ph. D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Analýza románu <i>Byl jsem při tom</i> autora Jerzy Kosinského
Název v angličtině:	Analysis of the novel <i>Being There</i> by Jerzy Kosinski
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je analýza a interpretace novely <i>Byl jsem při tom</i> Jerzy Kosinského v celkovém kontextu díla a života autora. Práce je dělena do pěti hlavních kapitol. Zahrnuje autorův životopis, bibliografii a analýzu novely.
Klíčová slova:	<i>Byl jsem při tom</i> , fiktivní novela (román), Jerzy Kosinski, Spojené státy americké, Polsko, šedesátá léta dvacátého století, televize, mentálně handicapovaný jedinec.
Anotace v angličtině:	The main aim of the bachelor's thesis is to analyze and interpret the novel <i>Being There</i> by Jerzy Kosinski in context with his other books and his life. It is divided into five main chapters including the author's biography, bibliography and the analysis of the novel.
Klíčová slova v angličtině:	<i>Being There</i> , fiction novel, Jerzy Kosinski, The United States of America, Poland, Sixties, TV, mentally disabled person.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1- Obrázek č. 1-4: <i>Fotografie Jerzy Kosinského</i> Příloha č. 2 - Obrázek č. 5: <i>Obal knihy Jerzy Kosinski: A Biography</i> Příloha č. 3 - Obrázek č. 6: <i>Obal knihy Byl jsem při tom</i> Příloha č. 4 - Obrázek č. 7: <i>Obal českého vydání na DVD filmu Byl jsem při tom</i> Příloha č. 5 - Tabulka č. 1: <i>Chronologický přehled vydaných a přeložených knih</i>
Rozsah práce:	43 stran
Jazyk práce:	čeština